

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ШКОФРАКЦП У ПЕРВИННІЙ ПРОДУКЦІЇ ПЛАНКТОНУ

Виявлено залежність загальної кількості та якісного складу пікофітопланктону від гідрологічних та гідрохімічних умов, зокрема від вертикальної стратифікації водних мас, наявності у середовищі органічних речовин та неорганічних забруднювачів. Розраховано первинну продукцію прісноводної і морської пікофракції.

Для зваженого прийняття рішень щодо невиснажливої експлуатації біологічних ресурсів прісних водойм та морів необхідний розрахунок та прогноз первинної продукції водних екосистем. Спроби розрахунку балансу органічної речовини в трофічних ланцюгах пелагялі показали, що первинної продукції в окремих районах

недостатньо для покриття загальних витрат органіки, й недоврахування фотосинтезу дрібних фототрофних організмів призводить до нехтування реальними трофічними взаємодіями. Окрім того, було виявлено широке розповсюдження фототрофних коккоїдних ціанобактерій, що відповідають розмірам пікопланктону.

Пікопланктон є одним із класів планктону, розміри якого коливаються в межах 0,2-2 мкм [4]. Необхідність відокремити пікопланктон від решти водних автотрофів викликана в першу чергу методичними причинами - методи визначення рослинних пігментів планктону, первинної продукції адаптовані до більших за розмірами клітин.

В Україні прісноводний пікопланктон майже не вивчався, а дослідження морського пікопланктону проводилися Інститутом біології південних морів НАН України в період 70-80-х років. Із початку 90-х років ці дослідження було згорнуто, нечисленні публікації останніх років присвячено якісному складу пікофракції без врахування її внеску до продукції водою.

Метою нашої роботи було експериментально визначити роль пікофракції в первинній продукції деяких прісноводних та морських екосистем. Для цього нами було застосовано методику дослідження пікопланктону за допомогою епіфлуоресцентної мікроскопії та проведено дослідження пікофракції у планктонних пробах прісної води з водойми-охолоджувача ЗАЕС та морської води з району Карадазького природного заповідника (Крим). Біомаса та продукція визначались розрахунковим методом [1].

Відбір проб прісної води проводили у двох точках водойми-охолоджувача ЗАЕС, що різняться за гідрологічним та температурним режимом (канал скиду та провідний канал). Проби морської води відбирали у трьох точках району Карадазького природного заповідника: у заповідній акваторії (еталонно чиста вода), біля місця скиду неочищених стічних вод карадазького дельфінарію (підвищений вміст органіки), біля місця скиду вод з очисних споруд с Курортне (підвищений вміст хлору).

У водоймі-охолоджувачі ЗАЕС проби були взяті в приповерхневому шарі з двох місць: каналу скиду і провідного каналу, що дало можливість порівняти отримані дані із дослідженнями фітопланктону, проведеними ІнБПМ НАН України в 1994 році. За даними 1994 р., між цими місцями відбору проб виявлено найбільшу контрастність за активністю фітопланктону. В основі цього явища лежить наведена вище гіпотеза про вертикальну стратифікацію: канал скиду характеризується відносно постійною швидкістю течії, що дає змогу планктону завдяки певним механізмам перемішуватись у найбільш сприятливі горизонти, утворюючи значні скупчення; провідний канал завдяки інтенсивному змішуванню й порушенню стратифікації вод характеризу-

ється досить незначною кількістю клітин планктону. Інша причина такої контрастності може полягати в підвищеній температурі ставка-охолоджувача.

За спектрометричними параметрами клітини фітопікопланктону випромінювали червоне світло, що говорить про високий вміст хлорофілу та їх ймовірну належність до еукаріотних представників пікофітопланктону - піководоростей. Це свідчить про оптимальні умови його існування в поверхневих водах у зимовий період.

Світло є лімітуючим фактором для пікопланктону, і зазвичай у приповерхневому шарі утворюється більше фікоціаніну, ніж хлорофілу. Відсутність ціанобактерій можна пояснити досить холодними умовами (температура = 10 °С).

Продукція планктону для ставка-охолоджувача для каналу скиду становить 0,037 мг/м³ на добу, а для провідного каналу - 0,088 мг/м³ на добу. Це помітно менше, ніж продукція більшої розмірної фракції, однак це суттєвий внесок у загальну первинну продукцію.

У морській воді спостерігається якісна різниця трьох місць, з яких брались проби. Для заповідної акваторії біля Кузьмичевого каменя характерна велика кількість еукаріотних представників пікопланктону - піководоростей. Найвні пікоціанобактерії, що утворюють слизові колонії. Для місця скиду стічних неочищених вод з дельфінарію характерна присутність як піководоростей, так і ціанобактерій. За даними деяких Дослідників [6, 8], значні кількості ціанобактерій фіксувались при великій концентрації азоту та/або фосфору, які характерні для вод дельфінарію.

Отже, можна визначити прямий вплив органічних сполук на якісний розподіл про- та еукаріотних клітин, їх величину та кількість у морських водах. Окрім того, у цих пробах виявлено велику кількість клітин із салативим відтінком люмінесценції - молодих клітин ціанобактерій [3]. Для проб, узятих з місця скиду вод з очисних споруд, характерні поодинокі представники ціанобактерій, що світяться салативим та оранжевим кольором.

Отже, продукція пікопланктону (піководоростей) у водах біля Кузьмичева каменя становить 0,088 мг/добу. Для вод із дельфінарію - 0,078 мг/м³ (піководорості) і 3,3 мг/добу (сумарна для молодих і зрілих клітин ціанобактерій). Сумарна продукція ціанобактерій у місці скиду вод із очисних споруд становить 2,4 мг/добу. Такі значення первинної продукції цілком порівнянні з продукцією більших розмірних фракцій, тобто

внесок пікофракції у загальну первинну продукцію в морі виявився досить значним і має обов'язково враховуватись при дослідженні продуктивності морських екосистем.

Таким чином, у результаті нашої роботи виявлено досить значну кількість автотрофних пікопланктонних організмів як у прісній, так і в морській воді та показано, що розподіл клітин пікофракції в цілому визначається тими ж закономірностями, що встановлені для більших розмірних груп.

Визначено внесок пікофракції у загальну первинну продукцію, який виявився досить знач-

ним. У морській воді значення продукції пікофракції порівнянні зі значеннями первинної продукції більших розмірних груп фітопланктону і мають обов'язково враховуватись при дослідженні продуктивності морських екосистем.

Виявлено залежність загальної кількості та якісного складу пікофітопланктону від гідрологічних та гідохімічних умов, зокрема від вертикальної стратифікації водних мас, наявності у середовищі органічних речовин та неорганічних забруднювачів, що може бути використано під час моніторингових досліджень водного середовища.

1. Водоросли. Справочник / Вассер С. П., Кондратьева Н. В., Масюк Н. П. и др. - К.: Наук. думка, 1989-608 с.
2. Горюнова С. В. Применение метода флуоресцентной микроскопии для определения живых и мертвых клеток водорослей // Тр. Ин-та микробиологии.- 1952.- Вып. 2.- С. 64-57.
3. Гусев М. В., Никитина К. Л. Физиология и биохимия цианобактерий // Успехи гидробиол.- 1978.- Вып. 13.- С. 30-19.
4. Мишустина И. Е., Батурина М. В. Ультрамикрорганизмы и органическое вещество океана,- М.: Наука, 1984.- 94 с.
5. Booth B. C. The use of autofluorescence for analyzing oceanic phytoplankton communities. BOT.-MAR- 1987.- Vol. 30.-N 2.-P. 101-108.
6. Chang F. H., Bradford-Grieve J. M., Vincent W. F., Woods P. H. Nitrogen uptake by the summer size-fractionated phytoplankton assemblages in the Westland, New Zealand, upwelling system N.-Z.-J.-MAR.-FRESHWAT,-RES.- 1995.- vol. 29.- N 2.- P. 147-161.
7. Craig S. R. Picoplankton size distributions in marine and fresh waters: Problems with filter fractionation studies. FEMS-MICROBIOL.-ECOL,- 1986.- Vol. 38.- N 3.- P. 171-177.
8. Rai H., Jacobaen T. R. Phosphate (super(32)P)-uptake capabilities of natural picoplankton and ultraplankton communities in lakes of differing degrees of eutrophication. ARCH.-HYDROBIOL,- 1990.- Vol. 118.- N 4.- P. 421-435.

Y. Salakhova, J. Dykyi

TO THE QUESTION ABOUT THE ROLE OF THE PIKOFRACTION IN THE PRIMARY PRODUCTION OF THE PLANKTON

The relations between the common quantity and content quality of pikophytoplankton and hydrological and hydrochemical condition, especially vertical stratification of water masses, existence of organic substances and non-organic pollutants were investigated. The primary production of freshwater and marine pikofraction was counted.